

Цицюра Т.

Студентка 1-го курсу, факультет соціології та права НТУУ «КПІ»

Науковий керівник:

Зв'ягіна І.Н., старший викладач

РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ І ПРОЦЕСІ

Презумпції - закріплені в нормах права припущення про наявність чи відсутність певних фактів, які мають юридичне значення, тобто презумпції - це узагальнення не достовірні, факти умовні, але можливі. [1, с. 430].

У сучасній Україні презумпції є так званим «чудом» - вони не є юридичним явищем, проте можуть утворювати правовідносини, бути в свою чергу методом встановлення юридичних фактів, при яких він визнається наявним на основі частої, типової події об'єктивної дійсності.

Найдавнішою «презумпцією» є - «презумпції невинуватості», яка згадується ще в римських джерелах, римський вислів наголошує «*Dura lex sed lex*» — закон жорстокий, але він закон. В вислові виражене усе ставлення до законів тогочасного Риму. Питання презумпції невинуватості в римському праві та процесі досліджувалось поверхнево та додатково. В Стародавньому римі існував принцип «*praesumptio innocentiae*», який трактувався латинською мовою, що фактично означав: учасник судового позову вважається таким, що діє сумлінно, поки інше не доведено [2, с. 12].

На рахунок цього питання в науці багато дискусій, адже одні вважають, що принцип презумпції невинуватості вживалося лише по відношенню до майнових справ і не застосовувався до кримінальних, а отже використовувався лише частково. Проте цей принцип був закріплений як унікальний, якщо вірити достовірним джерелам. А саме: текстам «Законів XII Таблиць», які містили в собі норми, що прикріплюють до себе деякі положення презумпції невинуватості (на тій стадії розвитку - презумпції добропорядності) [3, с. 136]. Там зазначається, що презумпції регулювали сферу цивільного права, яка поширювалася на відносини римських громадян, публічного та приватного (в які частково входило кримінальне право). Публічне право в свою чергу

включало в себе вбивство, тяжкі тілесні і злочини проти осіб. Звідси випливає, що «*praesumptio innocentiae*» стало найпершим в світі практичним правилом про невинуватість особи і прообразом теперішнього принципу презумпції невинуватості. На ранніх етапах цей принцип діяв тільки в Римі та його колоніях, проте згодом він поширив свою дію на усю Італію. Дуже часто в зв'язку з жорстокими законами, так званими «*Jus gentium*» (*право народів, перетринське право*) принцип презумпції невинуватості не використовувався і не додержувався. І були створені додаткові правила, які звучали як:

1. «*Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*» – тягота доказування лежить на тому, хто стверджує, а не на тому, хто заперечує [4]. З точки зору втілення в життя, це правило є дієвим і правильним, адже при присутності обов'язковості доводити свою невинуватість про презумпцію невинуватості загалом не варто казати, позаяк тоді особа є істинно винуватою.

2. «*In dubio pro reo*» – сумніви трактуються на користь обвинуваченого. [5, с. 16] Правило написав великий римський юрист Юлій Павл. Яке в обов'язковому порядку використовувалося в суді іншими юристами Риму.

В пізній період історії Стародавнього Риму почав практикуватися ранній обвинувальний процес. Він викликав шквал негативних відгуків в населення, а саме кровні помсти за вчинені діяння через так звані «самосуди» над винуватими. Пізніше розвивається інститут викупу, матеріальної компенсації, про що вже говорять норми Законів XII таблиць. Державна влада при цьому ніщо не втручається [6, с. 56].

Пройде деякий час та почнуть виникати комісії судів задля розгляду індивідуальних видів злочинів. Перша комісія: «*quaestio de repetundis*» (питання про вимагання) у проблемах про хабарництво і вимагання службових осіб, складена законом Кальпурнія (149 р. до н. е.) [6, с. 170]. Комісія в свою чергу мала кількість суддів близько 100-200, що впливало на процес кращим чином. Презумпція невинуватості була застосована коли розглядалися справи колегією присяжних. Хід усіх дій проводився під керівництвом претора. Сам процес передбачав голосування, при якому якщо голоса «за» та «проти» набрали однакову кількість голосів, обвинуваченого виправдовували – це було ознакою

презумпції невинуватості. Як і те, що ні один магістрат не міг застосовувати кримінальне переслідування підсудного, і дуже часто злочини залишалися нерозкритими. Презумпція невинуватості виявлялася і в процесі, який називався легісакційний, що був різновидом цивільного процесу. Наприклад, існувало таке явище як – обов'язкове прибуття відповідача і претора до суду. Це було зобов'язання позивача, проте ніяк не державних органів. Адже у разі неявки відповідача до суду, претор розгляд справи не починав. [7, с. 119]. І могло статися і те, що особа залишалась невинувата, з того впливало поняття «безкарності», що було негативною стороною презумпції невинуватості, та залежало від певної ситуації.

Пройдуть роки, і суд втратить свою публічність, та розпочнеться введення протоколів судових засідань. Впустить коріння в процес судочинства антидемократизація, релігійний інквізиторський процес. Ці елементи суттєві позначились на презумпції невинуватості, та згодом ліквідують її взагалі. Період домінанту (походження від слова «dominus - пан) передбачає присутність диктатури імператора, який тримав у своїх руках усе судочинство.

Отже, зважаючи на регрес демократичного режиму в Стародавньому Римі, варто зазначити, що презумпція невинуватості все ж зародилась і розвивалась там на певному рівні та знайшла своє відображення в римському праві. Але принцип «презумпції невинуватості» попав на непідготовлений ґрунт, аби потім з подвійною силою відродитися в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків: Консум, 2009, 430 с.
2. Ларин А.М. Презумпция невиновности / Ларин А.М. – М. : Наука, 1982. – 380 с.
3. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / сост. д. ю. н., проф. В. А. Томсинов – М.: Зерцало, 1999. – 651 с.
4. Електронний ресурс / http://dic.academic.ru/dic.nsf/latin_proverbs/703/Ei/

5. Молдаван А. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США / Молдаван А. В. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

6. Покровський І. А. Історія римського права / Покровський І. А. – СПб. : Издательско-торговий дом «Летний Сад», 1998. – 560 с.

7. Підпригора О. А. Римське право : підручник / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.